

DE MAATSCHAPPELIJKE ROL VAN DE FILOSOFIE IN HET GEDRANG?

Herman De Dijn

In deze bijdrage komen volgende vragen aan bod: 1) wat is de maatschappelijke relevantie van de filosofie? 2) komt de maatschappelijke rol van de filosofie in het gedrang door recente ontwikkelingen in de academische wereld? 3) wat kan de rol zijn van een 'breed' tijdschrift als *De uil van Minerva*?

De maatschappelijk relevantie van de filosofie¹

De maatschappelijke interesse voor filosofie is in het Nederlandse taalgebied wellicht nooit zo groot geweest. Het aantal deelnemers aan filosofielesingen, conferenties, weekends, zomercursussen, cursussen in volkshogescholen, 'dagen of feesten van de filosofie' is verbluffend hoog. Er is een markt en zelfs een speciale wedstrijd voor filosofische essays in het Nederlands; vertalingen van anderstalige filosofische literatuur en van grote filosofische werken zien regelmatig het licht. Allerlei niet-academische filosofische tijdschriften en zelfs een populair magazine blijven overeind, ook in deze tijden van financiële crisis. Dag- en weekbladen interviewen filosofen of laten ze een column of bijdrage schrijven. Filosofen nemen zeer regelmatig deel aan maatschappelijke debatten.

Ook al is er geen duidelijk 'afzetgebied' toch trekt de filosofie als hoofdstudie honderden studenten aan. Filosofie wordt bijzonder veel gevolgd als bijvak; als algemeen vormend vak komt het in nogal wat universiteiten voor in (haast) alle studierichtingen. Op die manier worden telkens weer nieuwe generaties jonge (en tegenwoordig ook oudere) mensen in contact gebracht met het filosofisch denken; zowel met de geschiedenis of het 'archief' van de filosofie, als met de waaier aan filosofische posities en problemen. Op die manier draagt het filosofieonderwijs ongetwijfeld bij tot de bredere culturele vorming van zeer vele individuen.

De interesse in de filosofie, zeker buiten de universiteit, lijkt vandaag veel te maken te hebben met de secularisering en het individuele zoeken naar zingeving, een eigen levensvisie of een moreel houvast. Het kan geen toeval zijn dat de grootste filosofische vereniging in Nederland, 'Het Spinozahuis', naast haar museale functie vooral de studie en verspreiding van het gedachtegoed van Spinoza beoogt, en daar heel veel succes mee oogst. Spinoza ontvoogde zich van elke vorm van traditionele religiositeit, van elke band met de institutionele religie. Toch staat in zijn naturalistische denken de vraag naar het goede leven centraal, vandaag blijkbaar een uiterst relevante filosofische positie. Of de

filosofie een inhoudelijk antwoord kan geven op de zinvraag of op de vraag naar het ware goede, laat ik hier buiten beschouwing. Wat duidelijk is, is dat vele belangstellenden niet in de filosofische reflectie, nieuwe verrassende denkbeelden of gesofistikeerde argumentaties op zich geïnteresseerd zijn. Zij zijn vooral op zoek naar voor hun bevredigende existentiële antwoorden. Dit betekent niet dat dit zoeken af te keuren zou zijn; evenmin dat die individuen niet tot oprecht filosofische verwondering of eigen reflectie kunnen komen.

De laatste jaren wordt van allerlei zijden sterk gepleit voor de inbreng van de filosofie in de algemene vorming ook vóór de universiteit, zelfs vanaf de basisschool, en dat specifiek met het oog op het bijbrengen van 'democratische geletterdheid' en attitudes zoals verdraagzaamheid, of in één woord: 'actief pluralisme'.² Filosofie zou tevens een 'krachtige leer methode' zijn voor het verwerven van allerlei vaardigheden of competenties.³ Mijns inziens heeft dat alles weinig met filosofie te maken, evenmin trouwens als het zo geprezen 'filosoferen met kinderen'. Het lijkt vooral te gaan om ideologisch gedreven ideeën en praktijken. Of misschien is het gewoon een manier om toch een afzetmarkt voor filosofiestudenten te creëren. De vooronderstellingen achter het pleidooi zijn verre van bewezen. Zijn filosofisch opgeleiden door de band genomen betere burgers, meer verdraagzaam enzovoort? Misschien zal het contact met de filosofie, zeker met bepaalde filosofen als Nietzsche, Schopenhauer, Carl Schmitt of Foucault, juist leiden tot een antidemocratische houding? De nauwe band die men veronderstelt tussen filosofie en verlichting is niet onbetwifelbaar. In elk geval waren de *philosophes*, die zogezegd aan de oorsprong van de verlichting stonden, zeker niet allemaal toonbeelden van een democratische ingesteldheid, althans niet in de hedendaagse betekenis.

Filosoferen vanaf de basisschool met het oog op het verwerven van allerlei competenties komt eigenlijk neer op een instrumentalisering van de filosofie die, zoals zo dikwijls met instrumentaliseringen, zeer waarschijnlijk tegengestelde effecten zal opleveren die de filosofie niet ten goede komen. Dit pleidooi voor filosoferen vanaf de basisschool past tevens perfect in het competentiedenken dat het onderwijs vandaag in de ban heeft, en dat dringend op zijn ideologisch, neoliberal karakter moet worden onderzocht.⁴ Het competentiedenken suggereert dat het onderwijs dient om 'neutrale' vaardigheden te verwerven, die individuen in staat zullen stellen zich flexibel in diverse arbeidscontexten in te schakelen. Het veronderstelt ten onrechte dat vorming los van echte betrokkenheid op, en interesse in de inhoud, en los van de interpersoonlijke relatie leraar-leerling kan tot stand komen. Filosofie beschouwen als een methode die vrij van elke vooronderstelling of voorgegevenheid, los van elke inhoud kan opereren, maakt haar juist tot het perfecte instrument voor de onkritische propaganda en overname van heersende ideeën.

Maatschappelijk nut en/tegenover wetenschappelijkheid⁵

Sommige filosofen kijken meewarig neer op wat zij beschouwen als een prostitutie van de filosofie ten opzichte van de noden of grillen van de maatschappij. Zij zien de filosofie als een strengwetenschappelijke discipline met een eigen methode, een discipline waarin – zoals bij andere disciplines – door onderlinge discussie in vaktijdschriften vooruitgang wordt geboekt. Dit soort opvatting is te vinden in bepaalde kringen van analytische filosofen, maar niet alleen daar. Men kan ze ook aantreffen bijvoorbeeld bij filosofen bezig met geschiedenis van de filosofie, of bij hen die menen dat, bijvoorbeeld sinds John Rawls, de politieke filosofie niet langer pre-paradigmatisch is. Essayistiek is in dit perspectief aanvaardbaar hoogstens in het kader van de popularisering en propagering van de wetenschappelijke resultaten, maar kan niet echt als filosofie worden beschouwd.

Het is natuurlijk niet de eerste keer in de geschiedenis van de filosofie dat filosofen (of tenminste een aantal onder hen) de filosofie als een strenge wetenschap beschouwen. Hegel vond haar zelfs de enige echte wetenschap; de Wiener Kreis zag haar als de wetenschap van het onderscheid tussen zinvolle en zinloze uitspraken; enzovoort. Dat besef van *déjà vu* kan de 'wetenschappelijke' filosofen van vandaag niet deren. Evenmin verontrust het hen in het geloof in de wetenschappelijkheid van wat zij doen, dat er tegelijk heel verschillende, zelfs tegengestelde opvattingen bestaan over wat die wetenschappelijkheid nu precies inhoudt: van puur conceptuele analyse langs de ene kant, tot empirisch-naturalistisch onderzoek langs de andere kant. Wat typisch is voor de huidige poging tot 'verwetenschappelijking' van de filosofie, is dat het om een beweging gaat die niet zozeer haar oorsprong lijkt te vinden in een specifiek filosofisch idee (of illusie) zoals bij Hegel of de *Wiener Kreis*, maar minstens ten dele ook in wetenschapspolitieke en universitaire ontwikkelingen. Deze betreffen trouwens de hele groep van de humane wetenschappen en niet alleen de filosofie.⁶ Twee van die ontwikkelingen zijn hier speciaal relevant; ze staan niet helemaal los van elkaar. Allereerst is er het fenomeen dat de filosofie en de *arts and humanities* in het algemeen hun centrale rol in de universiteit hebben verloren. Dit hangt samen met de enorme ontwikkeling van de exacte en geneeskundige wetenschappen, en de verstrengeling ervan met economische, militaire en maatschappelijke belangen (onder meer de opleiding van grote groepen onderzoekers, wetenschappers, artsen, ingenieurs). Alleen een radicale verwetenschappelijking van de humane wetenschappen kan hier een oplossing bieden, zo denken sommigen. Er is, ten tweede, de evolutie naar een nieuw type universiteit. Men beschouwt de universiteit meer en meer als een organisatie in concurrentie met andere, vergelijkbare organisaties, gericht op de georkestreerde realisering van welbepaalde resultaten.⁷ Het gaat om de geboorte van de *entrepreneurial of managerial university*.⁸ Dit betekent niet primair of niet alleen

dat de universiteit nauwe banden heeft met economie en politiek, maar wel dat ze zichzelf beschouwt en organiseert als een soort bedrijf, gericht op de productie van een zekere 'output' (diploma's, credits, competenties, spin-offs, enzovoort).

De universiteit is niet alleen een onderwijsinstelling; ze ziet zichzelf vandaag hoofdzakelijk als onderzoeksinstelling in dienst van de vooruitgang van wetenschap en techniek, die op hun beurt weer in dienst staan van de economische vooruitgang. De verstrengeling van wetenschap en techniek is zo sterk, dat sommigen het hebben over techno-wetenschap. De wetenschappelijke vooruitgang is het product van onderzoek georganiseerd in onderzoeksgroepen rond speerpuntproblemen die 'doorbraken' beloven, die eventueel leiden tot prijzen, octrooien en patenten. De onderzoeksresultaten moeten verifieerbaar of traceerbaar zijn door andere onderzoekers. Men publiceert ze in internationale wetenschappelijke tijdschriften na peer-review. Hoe prestigieuzer het tijdschrift, hoe prestigieuzer het onderzoek; althans, dat is de veronderstelling. Dit model van onderzoeksorganisatie en onderzoekspolitiek stamt overduidelijk uit de sfeer van de techno-wetenschap. Het is haast het uniek geldende model van universitaire onderzoeksorganisatie en onderzoekspolitiek geworden.

Het tragische is dat menswetenschappers – geconfronteerd met hun marginale positie en met de moeilijkheid om voor buitenstaanders de specificiteit van hun onderzoek te verduidelijken en te verdedigen – de moed verliezen en zich zo goed en zo kwaad mogelijk aanpassen aan de situatie en, al was het maar *pro forma*, aan het model proberen te beantwoorden. In deze context ontstaat ook de noodzaak, ter wille van de concurrentie, internationale onderzoekers aan te trekken die onderzoeksgroepen vormen om de vereiste internationale productie te kunnen genereren. Zo worden lokale filosofiedepartementen tweede- of derde-rangse klonen van internationaal als succesvol bekend staande instellingen. Bepaalde 'gerenommeerde' onderzoekers, dikwijls uit randdomeinen in de filosofie zoals logica of geschiedenis van de filosofie die best passen binnen het model, promoten het unidimensionele model, in plaats van het te bekritisieren.⁹ Onder hun invloed, onder meer doordat ze zetelen in de commissies die beslissen over de toekenning van onderzoeksgelden, neemt de druk tot conformisme en de stroomlijning van het onderzoek in de humane wetenschappen almaar toe. Men kan zich afvragen wat het ergste is: de situatie zoals die naar het schijnt vroeger zou hebben bestaan, waarin menswetenschappelijk onderzoek in een ivoren toren en op een archaisch-traditionele of puur amateuristische wijze plaatsvond; of de huidige, waarin dat soort onderzoek op een artificiële wijze in het keurslijf van een 'wetenschappelijk' model wordt geperst.

Het is vooral in deze onderzoekspolitieke context dat men de heropflakking van het verlangen naar wetenschappelijkheid moet situeren. Het gaat hier om een verlangen naar een vorm van filosofisch onderzoek dat zich naar analogie met regulier wetenschappelijk onderzoek kenmerkt door algemeen

aanvaarde methoden, procedures, publicatie- en evaluatievormen. Het gaat tegelijk om een verlangen om in zijn onderzoek door buitenstaanders en ook institutioneel au sérieux te worden genomen. Afwijkende vormen van filosoferen of filosofisch onderzoek worden gezien als nestbevuiling. Twee elementen versterken hier elkaar. Ten eerste, de inherente moeilijkheid te komen tot een interessant of relevant filosofisch nadenken, zonder een vast of paradigma of een algemeen aanvaarde methode. Ten tweede het verlangen de institutionele positie van de filosofie en de filosoof te verstevigen, door zich in te voegen in het algemeen geldende model van onderzoek. Dat het filosofieonderwijs, zeker voor niet-filosofiestudenten, zo op de tweede plaats dreigt te komen of zelfs ten dele te worden afgebouwd, is nu al hier en daar merkbaar. Universiteiten met voorheen gerenommeerde filosofiefaculteiten of departementen, zien op zeker ogenblik niet langer het nut in van al te grote investeringen in een dermate idiosyncratisch en gespecialiseerd onderzoek als de filosofie. Er zijn gemakkelijk richtingen te vinden die zowel wat onderwijs als wat onderzoek betreft, veel meer opbrengen dan de filosofie – hoe excellent het filosofisch onderzoek ook mag zijn (cf. de afschaffing eind april 2010 van de filosofische onderzoekseenheid in de universiteit van Middlesex in Engeland). De gedachte dat alleen een streng wetenschappelijke filosofie haar plaats zal kunnen verdedigen in het universitaire bestel van vandaag, zou dus wel eens als een boemerang in het gezicht kunnen terugkeren.

Het gaat hier natuurlijk niet om het uitspreken van een veto tegen bepaalde vormen van filosoferen die een grote exactheid of techniciteit vereisen of nastreven. Deze kunnen zelfs een brede relevantie hebben.¹⁰ Waar het op aankomt, is in te gaan tegen een verenging van het filosofisch onderzoek om oneigenlijke redenen: de hang naar prestige en institutionele aanvaarding. Wat daarbij dreigt verloren te gaan is, in de woorden van Raimond Gaita, “the meditative, critical reflectiveness that is essential to many disciplines in the humanities and certainly to philosophy”.¹¹

Misschien is het niet aangewezen de huidige ontwikkelingen te counteren door zich te beroepen op hooggestemde idealen uit het verleden, zoals de vorming van een maatschappelijke elite, het beeld van de filosofie als onontbeerlijk centrum van de universiteit, of dat van een abstracte academische vrijheid.¹² Misschien moeten we als groep gewoon zo eerlijk en ernstig mogelijk ingaan op de vele sollicitaties die vanuit een maatschappij in turbulentie op ons afkomen. Zeker moeten we een aantal mantra’s die de geesten beheksen in vraag stellen. Zoals de idee dat concurrentie tussen personen en instellingen ook in non-profitsectoren de beste of enige manier is om datgene waarom het daar gaat, zoals onderwijs en onderzoek, te promoten. Zoals de idee dat de menswetenschappen zonder vast paradigma geen goed werk kunnen leveren. Zoals de gedachte dat efficiëntie en productiviteit intrinsiek goed zijn. Die kritische functie van de filosofie lijkt volledig in de verdrukking te komen

binnen een 'vermarkte' universiteit en een verwetenschappelijkte filosofie. Filosofen (en andere kritische stemmen) moeten hun rol van 'luis in de pels' blijven waarmaken, precies ook binnen het heersende universitaire bestel. Dat is hun verantwoordelijkheid als filosoof, ook tegenover hun eigen discipline en universiteit. Dus misschien kan men het zoveelste internationale artikel maar beter eens even uitstellen, om in de plaats daarvan kritisch te reflecteren over de toekomst van de eigen discipline en van de (eigen) universiteit in de huidige maatschappelijke context.

De rol van een breed, Nederlandstalig filosofisch tijdschrift

De herhaalde, zelfs goed geargumenteerde klacht van onderzoekers uit de humane wetenschappen en de filosofie dat het heersende onderzoeks- en publicatiemodel als een tang op een varken past op hun onderzoek, lijkt de onverschrokken unidimensionele politiek van de universiteits- en onderzoeksmanagers maar geen halt te kunnen toeroepen.¹³ Integendeel, nu men de universiteiten beschouwt als instrumenten die mede de concurrentiepositie bepalen in een globalistische context, is de politiek, zelfs op het niveau van Europa, zich met de zaak gaan bemoeien.¹⁴ Daardoor geraken bepaalde ontwikkelingen in een onontkoombare stroomversnelling. Daarbij getuigt Europa ook hier van een centralistische, bureaucratische mentaliteit, die geen rekening houdt met de realiteit, maar die realiteit in het keurslijf van abstracte regels wil dwingen.¹⁵ De boodschap is duidelijk: indien het officiële model niet past op het onderzoek van de humane wetenschappen en de filosofie, dan moet dat onderzoek zich maar aanpassen aan het model. Dat model bepaalt immers wat onderzoek – welk onderzoek dan ook – betekent. De wereld op zijn kop!

Vlaanderen wil ook op dit terrein meedoen met de groten. De Vlaamse onderzoekspolitiek is behept met al de vooroordelen die samenhangen met het 'internationale' onderzoeks- en publicatiemodel.¹⁶ De Vlaamse regering wil nu ook de verdeling van de gelden tussen de universiteiten ten dele laten afhangen van het aantal wetenschappelijke publicaties per instelling. De humane wetenschappen stellen daarbij een ernstig probleem omwille van de grote diversiteit van de publicaties zowel qua vorm, als qua kanaal van verspreiding. Om dat probleem op te lossen werd een Gezaghebbend (sic!) Panel gevormd dat tot taak heeft gekregen om een Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW) samen te stellen. Wat te verwachten was, is uitgekomen. De lijst van tijdschriften en van 'wetenschappelijke' uitgeverij van boeken is zeer onbevredigend.¹⁷ Snelle tests op basis van de VABB-lijst zouden uitwijzen dat ook bij humane wetenschappers die als uitmuntend worden beschouwd, slechts een 20 % van hun 'productie' in rekening wordt gebracht. Opnieuw heeft men de stellige indruk dat het tellen hier niet in dienst staat van de promotie van interessant

onderzoek, maar het onderzoek in dienst staat van het tellen, van de *rankings*. "Numbers are the poison, not the cure in this matter".¹⁸ Sommigen spreken hier van een soort industriële logica die het publiceren beheerst. Het is inderdaad verkeerd te denken dat het probleem zich alleen binnen de humane wetenschappen stelt.¹⁹ De concurrentiestrijd om publicaties in toptijdschriften zou leiden tot conformisme, hetzij door overdreven, nutteloze specialisatie en 'vertechnisering', hetzij door terughoudendheid om zich op al te nieuwe of te 'speculatieve' paden te begeven (waardoor de kans op publicatie zou verminderen).

Wat de humane of geesteswetenschappen betreft, zijn er talrijke (haast) onoplosbare bibliometrische problemen: de meting van boekpublicaties die van zeer diverse aard kunnen zijn, gaande van strenge monografieën tot essayistiek; de verhouding tussen de waarde van een boekpublicatie en deze van artikels; de veelheid van forumtalen (geëigende talen voor een bepaald soort onderzoek); de gradatie van uiterst gespecialiseerde tot zeer brede, vergelijkende of interdisciplinaire studies; bijdragen voor het bredere, intellectuele publiek; enzovoort. Voor de VABB zijn boeken voor een breed publiek, zeker deze gepubliceerd bij een 'niet-wetenschappelijke' uitgever, uiteraard van geen tel, hoe interessant en invloedrijk ze ook mogen zijn. Hetzelfde geldt voor artikels in algemene filosofische, en maatschappelijk-culturele tijdschriften als *De uil van Minerva*, *Wijsgerig Perspectief*, *Karakter*, *Streven*, *De Witte Raaf* en nog andere – ook al zijn de filosofische bijdragen daar niet per se minder interessant, en worden ze in elk geval meer gelezen dan wat verschijnt in zogenaamde 'A-tijdschriften'.

De huidige situatie biedt paradoxaal genoeg ook mogelijkheden, precies voor tijdschriften als *De uil van Minerva*. Zij kunnen het platform bieden voor de publicatie van interessante artikels die niet moeten dienen om punten te scoren, artikels van filosofen die nog iets te vertellen hebben, ook aan niet-collega's. Zij kunnen bijdragen aan het in stand houden van het Nederlands als taal van filosofische reflectie. Zij kunnen ruimte bieden voor een filosofisch nadenken dat relevant is voor de eigen maatschappij en dat ingaat op filosofische kwesties en problemen die al dan niet toevallig die maatschappij (kunnen) interesseren. Zij kunnen originele bijdragen opnemen, die precies door hun originaliteit elders geen kans maken.

Opdat tijdschriften deze politiek zouden kunnen voeren, moeten bepaalde voorwaarden vervuld zijn. Er moet geld zijn natuurlijk, en daartoe dient men een uitgever te overtuigen van het belang en de leefbaarheid van een dergelijk opzet, of subsidies te bekomen van een overheid die verstandig genoeg is om ook dit soort culturele uitingen te ondersteunen.²⁰ Er dient ook een (h)echte redactie te zijn die haar verantwoordelijkheid opneemt en een eigen koers vaart. Daarbij kan men *niet* te werk gaan zoals nu meestal gebeurt, waarbij de redactie passief artikels inwacht die moeten dienen om de publicatiescore van individuen op peil

te houden, en in de beoordeling van die artikels gewoon het oordeel volgt van de toevallige referees (waarbij dikwijls veeleer formalistische factoren een overdreven rol spelen in de beoordeling). Een redactie (hoofdredactie) mag en moet zelf een eigen oordeel vormen (dat in bepaalde gevallen kan afwijken van dat van de aangezochte referees). Ze zal vanuit de eigen visie op interessante filosofische bijdragen actief dergelijke bijdragen proberen te solliciteren. Ten slotte dient de gemeenschap van onderzoekers, naast de ‘pure experten’ ten minste voor een deel te bestaan uit denkers met een culturele en maatschappelijke roeping. Filosofen als groep moeten dus in voeling blijven met de eigen culturele en maatschappelijke context. Dit betekent dat de filosofie naast de internationale conversatie met andere filosofen, ook de conversatie moet blijven aangaan met de eigen cultuur en maatschappij, en wel in de eigen taal. Filosofie moet tegelijk *local knowledge* blijven. Dat precies dergelijke *local knowledge* van grote relevantie kan zijn, ook internationaal gesproken, wordt niet alleen bewezen in de literatuur, maar ook in de filosofie.²¹

Noten

1 In dit onderdeel worden ideeën hernomen uit het eerste deel van mijn lezing voor de Vlaams-Nederlandse Filosofiedag 11 november 2010 in Nijmegen. De lezing werd gepubliceerd als ‘De rol van de filosofie in de samenleving’, in: *Ethische Perspectieven*, 21 (2011) 1, pp. 24-36.

2 Zie het ‘groeidocument’ getiteld *Filosofie als vak in het onderwijs*. Een uitgelezen manier om mensen te doen schitteren, Brussel, KULeuven, UA, UGent, VUB en VEFO vzw, november 2010; zie ook de Verklaring van Parijs voor de filosofie (UNESCO) en het Voorstel van Resolutie... betreffende het aanbieden van degelijk filosofieonderwijs voor iedereen. Tekst aangenomen door de Plenaire Vergadering van het Vlaams Parlement. Stuk 1138 (2001-2002) – nr. 3. Een gelijkaardig pleidooi, maar dan voor de hele groep van de geesteswetenschappen, bij Martha Nussbaum, Not For Profit. Why Democracy Needs the Humanities, Princeton, Princeton University Press, 2010 (zie mijn bespreking van dit boek in: *Ethical Perspectives*, 17 (2010) 4, pp. 666-668).

3 Zie o.m. Catherine McCall, *Anders denken*. Filosoferen vanaf de basisschool, Leuven, Garant, 2011.

4 Voor een kritiek op het competentiedenken, zie Volker Ladenthin, “Erst die Kultur macht aus Kompetenzen Bedeutsamkeiten”, te vinden op: <http://www.diroo.be/dov117.html>; en Fred Korthagen, “Zin en onzin van competentiegericht opleiden”, *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 25 (2004) 1, pp. 13-23.

5 In dit onderdeel worden, met kleine wijzigingen, enkele alinea’s overgenomen uit het tweede deel van de lezing vermeld in noot 1.

6 Zie verder Herman De Dijn, *Grensovergangen. Over geesteswetenschap, universitair beleid en samenleving*, Leuven, Peeters, 2008, hfdst. 2 & 5; zie ook Wim Weymans, ‘Cultuurwetenschappen onder druk’, in: *De Witte Raaf*, 26 (2011) 151, (mei-juni 2011), p. 17.

7 Over het fenomeen van de concurrentie op basis van internationale universiteitsrankings, zie o.m. Philippe Van Parijs, ‘European Higher Education under the

Spell of University Rankings', in: *Ethical Perspectives* 16 (2009) 2, pp. 189-206; Patrick Loobuyck, 'What Kind of University Rankings Do We Want?', in: *Ethical Perspectives*, 16 (2009) 2, pp. 207-224; telkens met interessante literatuurlijst.

8 Hierover bestaat een uitgebreide, kritische literatuur; zie o.m. Frank Donoghue, *The Last Professors. The Corporate University and the Fate of the Humanities*, New York, Fordham University Press, 2008 (met uitvoerige literatuurlijst); Derek Bok, *Universities in the Marketplace: The Commercialization of Higher Learning*, Princeton, N.J., Princeton University Press, 2003; Ronald Barnett, Jean-Claude Guédon, Jan Masschelein & Maarten Simons, Susan Robertson, Nicolas Standaert, *Rethinking the University after Bologna. New Concepts and Practices beyond Tradition and the Market*, Antwerpen, UCSIA, 2009; Geoffrey Boulton & Colin Lucas, *What are universities for?*, Leuven, LERU-Office (LERU = League of European Research Universities), September 2008; Iain Pears, "Universities are not businesses", *The Times Higher Education* 1 April 2010; H. Radder (ed.), *The Commodification of Academic Research: Science and the Modern University*. Pittsburgh, Pittsburgh University Press, 2010.

9 Zie René Boomkens, 'Weg wijsbegeerte?', in: *Krisis. Tijdschrift voor actuele filosofie*, (2005) 2, pp. 18-24.

10 Zie bijvoorbeeld het werk van Robert Nozick, Peter Frederik Strawson, John McDowell, David Wiggins, enz.

11 Raimond Gaita in een interview over de noodzaak van een 'chair of philosophy' in de Catholic University of Australia.

12 Dit is een van de stellingen van Frank Donoghue (zie noot 8).

13 Ook hierover bestaat een uitgebreide literatuur. Zie onder meer: Jaak Billiet, e.a., (red.), *Bibliometrie in de humane wetenschappen* (Standpunt Nr. 3 van de KVAB), Brussel, KVAB, 2004 (ook te vinden op de website van de KVAB); Men weegt Kaneel bij 't lood. Commissie Toekomst van de Geesteswetenschappen, Utrecht, Commissie Toekomst van de Geesteswetenschappen, 1995; Judging research on its merits. An advisory report by the Council for the Humanities and the Social Sciences Council, Amsterdam, Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, May 2005; Sustainable Humanities. Report from the Committee on the National Plan for the Future of the Humanities, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2009. Zie ook, voor een verdediging van het boek in de Humane Wetenschappen, het prikkelende boekje van de Executive Editor for the Humanities at Harvard University Press, Lindsay Waters, *Enemies of Promise*. Publishing, Perishing, and the Eclipse of Scholarship, Chicago, Prickly Paradigm Press, 2004.

14 Voor de situatie wat betreft Research Assessment in Groot-Brittannië en de impact daarvan op de Humane Wetenschappen, zie de interessante en zeer kritische bijdrage van Stefan Collini, 'Impact on the Humanities. Researchers must take a stand now or be judged and rewarded as salesmen', in: *The Times Literary Supplement*, (2009) 5563.

15 Tegen de politiek van de European Science Foundation (ESF) is herhaaldelijk door wetenschappers geprotesteerd, maar met welk resultaat? Zie Patrick Sims-Williams, 'The European Reference Index for the Humanities (ERIH) – Editorial', in: *Cambrian Medieval Studies*, 58 (winter 2009), pp. 1-8.

16 Dat dit model vooral in Vlaanderen en een paar andere Europese landen op een haast absurde manier wordt ingevolg – een feit dat door internationale onderzoekers met een zekere verbijstering wordt genoteerd – is hier nauwelijks bekend. Zie hieromtrent de weergave van de discussie van een workshop, georganiseerd door de VRWB op

10 december 2003, in: 'Bibliometrie als prestatie maat voor cultuur- en gedragswetenschappen? Workshop, 10 december 2003', in: Nota Bene: Nieuwsbrief uitgegeven door de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid Februari 2004, p. 5.

17 Voor de lijst, zie <http://www.ecoom.be/index.php?id=101>; zie ook mijn bespreking, getiteld 'Wetenschapspolitiek is ook (maar) politiek', in: *De Morgen* woensdag 22 december 2010 (ook te vinden op www.hermandedijn.be onder Publicaties/Recente updates).

18 Zie Lindsay Waters, *Enemies of Promise*, p. 40.

19 Zie de zeer interessante bijdrage van Peter A. Lawrence (een befaamd celbioloog), 'The politics of publication. Authors, reviewers and editors must act to protect the quality of research', in: *Nature*, 422 (20 March 2003), pp. 259-261.

20 Misschien is dat binnenkort, wanneer e-tijdschriften vanzelfsprekend zijn geworden, niet eens meer nodig.

21 Zie bijvoorbeeld het werk van Michel Foucault, Aurel Kolnai, Marcel Gauchet, Gianni Vattimo, Peter Sloterdijk, enz. Over de dreigende hegemonie van het Engels in het universitair onderwijs niet alleen in Nederland, maar ook in Vlaanderen, zie Guido Vanheeswijck, 'Engels en vals kosmopolitisme', in: *De Standaard* 30 september 2010, p. 24; en Commissie Nederlands als wetenschappelijke taal, Nederlands, tenzij... Tweektaligheid in de geestes- en de gedrags- en maatschappijwetenschappen, Amsterdam, KNAW, 2003.